

FABRİKADAN KENTE: KARABÜK'ÜN KENTSEL MORFOLOJİSİNDE DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜMLER

Cansu TÜRKER¹, Damlanur İLİPİNAR²

¹ FMV Işık Üniversitesi, Mimarlık Bölümü,
cansu.turker@isikun.edu.tr

² Karabük Üniversitesi Mimarlık Bölümü,
damlanurilipinar@karabuk.edu.tr.

ÖZET

Karabük, cumhuriyetin ilk yıllarında Safranbolu'nun Öğlebeli Köyü'ne bağlı bir yerleşim iken, 1935'te Ankara-Zonguldak demiryolunun açılması ve 1937'de Karabük demir-çelik fabrikasının kuruluşu ile hızlı bir dönüşüm sürecine girmiştir. Fabrikanın etrafında meydana gelen mekansal dönüşümler, Karabük'ün kentsel dokusunun genişlemesine neden olmuştur. Zamanla Karabük, Türkiye Cumhuriyeti'nin modernleşen üretim ve kentleşme sürecini yansıtan bir örnek haline gelmiştir. Yasal düzenlemelerle 1953'te Zonguldak şehrine bağlı bir ilçe haline gelen Karabük, 1995'te ise Türkiye'nin 78. şehri haline gelmiştir.

Sanayileşme ile birlikte gelen mekansal dönüşümler ve istihdam olanakları, göç dalgalarına ve şehirde yeni yerleşim ihtiyacının oluşmasına yol açmıştır. Ancak 20. yüzyılda Türkiye'de bilinçli kentleşmeye dair yasal altyapının ve düzenlemelerin yetersizliği, hızlı, plansız ve çarpık kentleşmeyi beraberinde getirmiştir. Başlangıçta çoğunluğunu fabrika işçilerinden oluşan demografik yapı, 2007'de Karabük Üniversitesi'nin kurulması ile büyük ölçüde değişmiş, bu durum sosyoekonomik ve kültürel dinamikleri ile birlikte kent morfolojisini de etkilemiştir. Günümüzde Karabük'ün kentsel yapısı; kontrolsüz ve düzensiz büyüme, altyapı eksiklikleri, konut ihtiyacından dolayı hızla üretilen mimari yapıların niteliksizliği gibi nedenlerle eleştirilmektedir.

Bu çalışmada, Karabük'ün sanayileşme ile başlayan kentleşme süreci; modernleşme, hızlı yapılaşma ve eğitim fonksiyonunun dönüştürücü etkisiyle şekillenen çok yönlü bir bağlamda ele alınmıştır. İmar planları, hava fotoğrafları, haritalar ve yazılı belgeler yardımıyla Karabük'ün 20. yüzyıldan günümüze dek uzanan çevresel ve yapısal gelişimi ve dönüşümü incelenmiş; kentin morfolojik dönüşümü analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Karabük, Cumhuriyet Kenti, Morfolojik Dönüşüm, Modernleşme, Çarpık Kentleşme.

1. GİRİŞ

Bu araştırma; Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında, kırsal bir yerleşim yeri iken, Karabük Demir Çelik Fabrikası'nın kurulmasıyla bir fabrika kente dönüşen ve ardından yapılaşma sürecine giren ve günümüzde Safranbolu yerleşimiyle iç içe geçen Karabük'ün kentsel gelişimi ve dönüşümünü incelemektedir. Karabük Demir Çelik Fabrikası (KDFÇ), 'fabrikaları kuran fabrika' olarak adlandırılır (Kiper, 2013), çünkü Türkiye'nin diğer bölgelerinde kurulan demir-çelik fabrikalarına buradan eleman yetiştirilmiştir. KDFÇ'nin hem Karabük kentinin oluşmasında, hem de İstanbul Boğaziçi Köprüsü gibi Türkiye'nin önemli yapılarının inşasında katkıda bulunmuştur (Karatay, 2018, 14). Bir fabrikanın, bulunduğu yerde, bir 'devlet kenti' oluşturması, bu şehrin büyümesi ve gelişmesini etkileyen dönemsel faktörler ve etkenler, bu araştırmada incelenmiştir.

2. AMAÇ VE YÖNTEM

Bu araştırmada, Karabük kent dokusunun oluşumunda ve yayılmasında, farklı dönemlerdeki farklı etkenler kentin planlama süreçleri incelenmiştir. Karabük kentine dair yapılan araştırma ve belgelemeler taranmış, Karabük kentine dair planlar, Haritalar Genel Müdürlüğü ve Google Earth üzerinde elde edilen Karabük'e dair hava fotoğrafları kronolojik olarak sıralanmıştır.

3. ALANYAZIN TARAMASI

Karabük'ün, yöreye yerleşen Türkmen göçmenlerinden önce, küçük bir Hristiyan yerleşimi olduğu bilinmektedir. (Karatay, 2018, 40). 1416 yılında Osmanlı'nın hakimiyetine geçen bölgede Türk tarihi, ancak Safranbolu üzerinden bilinmektedir. Osmanlı arşivlerindeki Karabük'ün ismi bir yerleşim olarak değil, bir mevki olarak belirtilmektedir. 1877 yılında Karabük'ü nüfusunun 81 olduğu, fabrikanın inşasına Safranbolu kazasının Öğlebeli Köyü'ne ait 13 haneden oluşan bir mezra olduğu bilinmektedir. Fabrikanın kurulmasından önce, 1932'de Karabük'te ilk tren istasyonunun inşa edildiği, 1934'te ilk treni geldiği, 1935'te ise Ankara-Filyos demiryolunun açılmasıyla bu hattın bir durağı olarak işlev görmeye başladığı görülür (Karatay, 2018, 40-43). Bu nedenle 1935'e dek Karabük'te hiçbir kentsel yerleşimin olmadığı söylenebilir.

1929 yılında tarım ve madenler dışında ihracat kaynağı kalmayan genç cumhuriyetin, ekonomik kriz yaşaması, devletin özellikle sanayiye daha fazla yatırım yapmasına neden olmuştur. 1934 yılında I. Sanayi Planı kapsamında, Karabük'te demir-çelik fabrikasının kurulmasına kesin olarak karar verilmiş, tesisin hem denize hem maden yataklarına yakın olması, hem de çatışma durumlarında sahilinden uzak olması için, demiryolları üzerinde bulunan Karabük'te inşa edilmesine karar verilmiş, 1937 yılında tamamlanmıştır. Karabük, Türkiye'nin Zonguldak'tan sonra ikinci işçi kenti olmasına rağmen, ilk ağır sanayi kentidir. Karabük kenti, fabrikayla birlikte doğmuş, burada yaşayan işçiler ile var olmuştur. Cumhuriyet döneminde Karabük'e dair planlamaların, 'ideal Cumhuriyet insanı' prototipini oluşturmaya çalıştığı söylenebilir (Karatay, 2018, 17-44).

Şekil 1. Karabük Demir Çelik Fabrikası'nın kuruluş yıllarından bir fotoğraf (Öztürk, 2018).

3.1. Cumhuriyetten Günümüze Türkiye’de Kent Planlaması

1923'ten günümüzde Türkiye’de kent planlaması politikaları, aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- 1923-1950

Cumhuriyet yönetimi olarak devlet, çağdaşlaşma sürecinin kentsel mekâna yansımaları amaçlamıştır.

- 1950-1960

Çok partili rejime geçilmiştir. Marshall yardımları gibi dışa bağımlı politikalar nedeniyle tarımda makineleşme artmış ve bu durum kırdan kente göçü tetiklemiştir. Bir önceki dönemde bahçeli konut alanları şeklinde kentlerde hakim olan doku yerini altyapısı eksik, çok katlı apartman ve popülist politikalar sonucunda oluşan gecekonduya bırakmıştır. 1957 yılında kent planlama alanında temel değişimlerin ilk adımlarının atıldığı 6785 sayılı kapsamlı imar yasası çıkarılarak yürürlüğe girmiştir (Tekeli 2001 & Ersoy 2005).

- 1960-1980

Kent planlama sisteminde, 1960 yılındaki askeri darbe sonucunda yürürlüğe giren 1961 Anayasa ile sosyal devlet ilkesi benimsenerek refah devleti anlayışı hâkim olmuştur. Bu anlayış ile devlet, vatandaşlarının temel ihtiyaçlarını karşılamayı kendine zorunluluk haline getirmiş ve planlama kavramına verdiği önemi devlet planlama teşkilatını kurarak göstermiştir. Ayrıca DPT’na bölge planı hazırlama görevi verilmiş ve bu bağlamda bazı bölge planları yapılmıştır (Tekeli,1998).

- 1980-2025

Dünyadaki ekonomik gelişmeler neoliberalleşme ve küreselleşme kavramlarının sonucu ortaya çıkan serbestleşme politikaları ülkemizi de yakından etkilemiştir. Kentsel mekan planlanmasında piyasa daha etkili bir faktör haline gelmiştir.

1985 yılında 3194 sayılı İmar Kanunu'nu ile plan yapma, yaptırma, onaylama, uygulama yapma ve de gerekli görülen hallerde plan değişikliği yapma hakkı belediye meclisine verilmiştir. Yerelin güçlenerek, planlar üzerinde değişiklik yapma hakkına sahip olmaları, liberalleşmeyle birlikte sermayenin kent eğilimlerine yol gösterici olması, kentsel rant adına bir değişimin yaşanmasına neden olurken, planlama pratiğinin denetimsiz kalması, planlamanın bir bütün olarak ele alınmaması ile birlikte şehircilik adına istenen adımların atılamamasına sebep olmuştur (Firidin, 2004).

İmar Kanunu ile planlama sisteminde çok kurumluluk ile ortaya çıkan çeşitlendirilmiş imar faaliyetlerinin oluşması, kent planlama işlerinin bütüncül olarak değil birbirinden kopuk olarak gelişmesine neden olmuştur (Duyguluer , 2014). Kaçak yapılar, çıkarılan imar affı ve imar barışı gibi uygulamalar ile yasal hale getirilmiş, mekânsal yapının düzenlendiği kentsel planlar etkisizleştirilmiş, sürdürülebilirlik kavramı sorgulanır hale gelmiştir (Kayahan, 2019, 49).

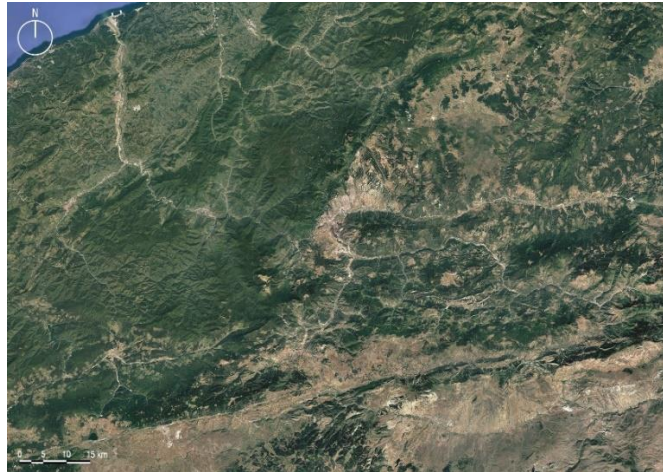
2011 yılında çıkarılan 644 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığının kurulmuş böylelikle yetki ve sorumluluğun bir bölümü yine merkezde toplanmaya çalışılmıştır (Sönmez, 2017).

Günümüzde Türkiye'deki planlama konularına ait yasal düzenlemeler incelendiğinde,

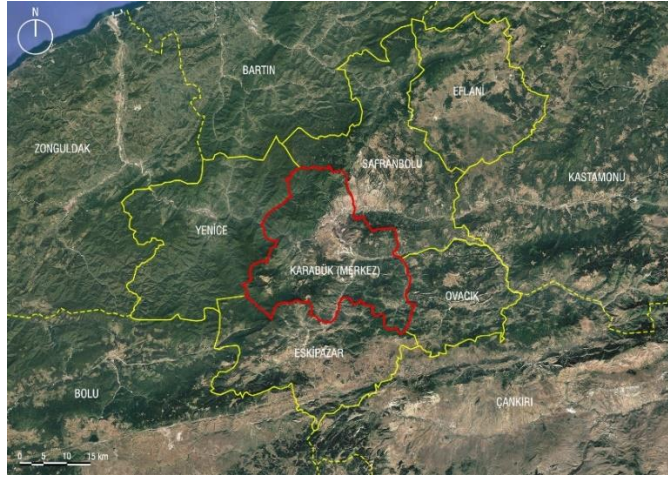
- planlama sisteminin bütünlükten uzak olması,
- planlama disiplinde söz sahibi birçok kurumun olması,
- kanun ve yönetmeliklerin dağınık olması ve sürekli değişkenlik göstermesi,
- yeterli halk katılımının sağlanamaması,
- plan kademeleri, süreçler, uygulama araçlarında zorluklar yaşaması,
- mülkiyet odaklı bir planlama sisteminin oluşması

gibi nedenlerin kentsel gelişmenin sürdürülebilir olması önünde engel teşkil ettiği görülmektedir (Kayahan, 2019, 54-55).

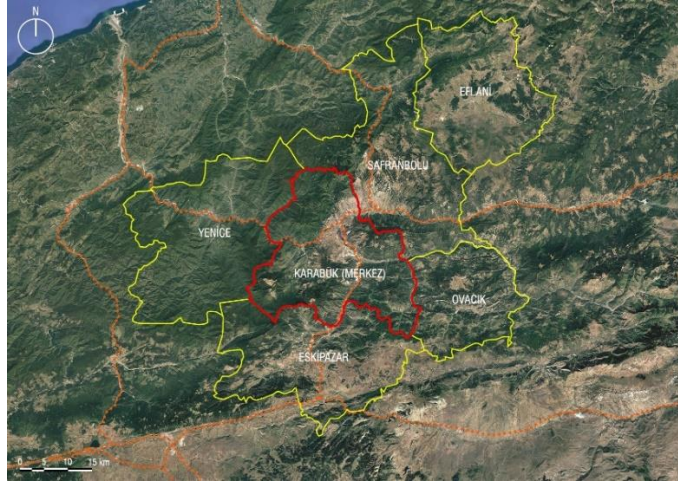
3.2. Karabük Kenti

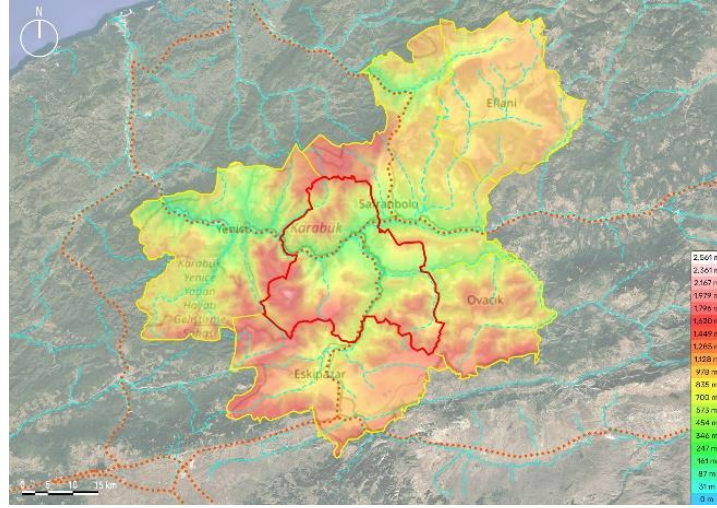
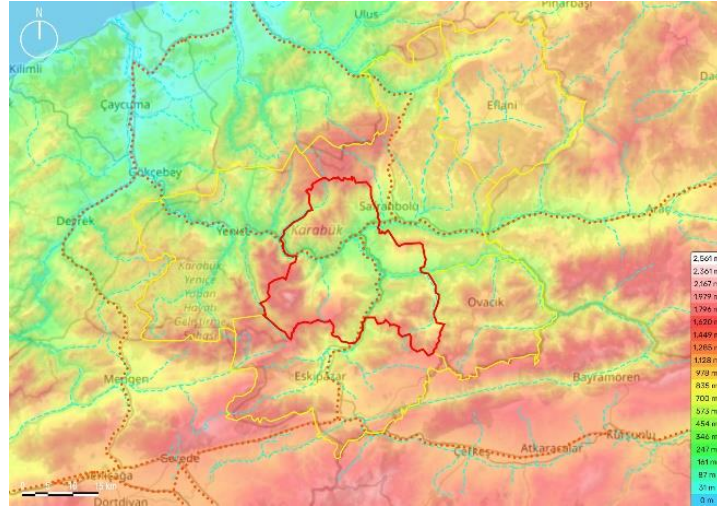
Şekil 2. Karabük Kenti 2024 Hava Fotoğrafı.

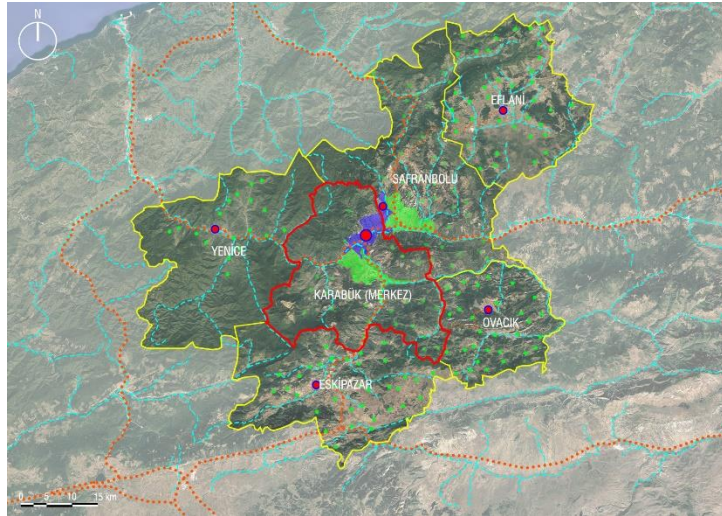
Şekil 3. Karabük kentini oluşturan ilçeler.

Şekil 4. Karabük kenti ana arterleri.

Şekil 5, 6. Karabük kenti topoğrafya analizi.

Şekil 7. Karabük kenti yerleşimleri, bu yerleşimleri besleyen akarsuları ve ana yollar.

3.3. Karabük Demografisi

1937'de fabrikanın kurulmasıyla Karabük kenti, önce firma mühendislerinin yerleşimi, ardından işçiler ve memurlar için konutların inşasıyla, kısa sürede kentleşmiştir. Karabük, 1938 yılında kurulan belediyesi ve 1940'da Safranbolu'ya bağlı bir nahiye haline gelmesi nedeniyle, 1945'e dek hızlı bir büyüme ve nüfus artışına şahit olmuştur. 1937'de fabrika alanına sağlanan elektrik, 1944'te Karabük geneline, 1948'de Safranbolu'ya da sağlanmıştır (Karatay, 2018, 57).

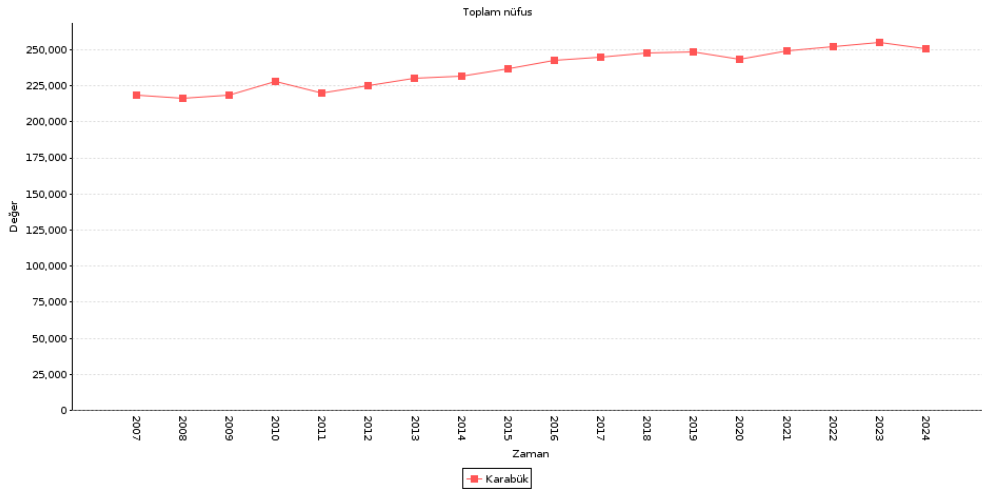
1945-1950 yılları arası, Türkiye'de genel bir durgunluk dönemini yansıtsa da, Karabük'te nüfusun ve kentleşmenin artmaya devam ettiği bilinmektedir. 1953'te Karabük, 6068 sayılı kanun sonucu Zonguldak'a bağlı bir ilçe olmuştur. 1955-1960 yıllarında Karabük'te çalışan işçi sayısı %40 artarken, Karabük'ün toplam nüfusu yaklaşık 2 katına çıkmıştır (Karatay, 2018, 108-109). 6 Haziran 1995 tarihinde 550 sayılı kanunla Karabük, Çankırının Ovacık ve Eskipazar ilçeleri ile birlikte Zonguldak'ın Eflani, Safranbolu ve Yenice ilçelerinin birleşmesi ile birlikte Türkiye'nin 78. ili olmuştur.

Tablo 1. Yazılı nüfus sayımı kaynaklarına göre Karabük ili toplam nüfusu (Çabuk vd, 2016, 3; Karatay, 2018, 56-57, 107, 146; TÜİK, 2024).

Yıl	Karabük İli Toplam Nüfusu
1877	81
1940	6.825
1945	10.782
1950	9.778
1955	15.624 (Köyler ve Beldeler Dahil: 49.654)
1960	31.440 (Köyler ve Beldeler Dahil: 66.246)
1965	57.401 (Köyler ve Beldeler Dahil: 84.457)
1970	64.999 (Köyler ve Beldeler Dahil: 103.767)
1975	85.000
2000	225.102

Tablo 2. TÜİK verilerine göre 2007-2024 yılları arasında Karabük ili toplam nüfusu.
(<https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr>)

Yıl	Karabük İli Toplam Nüfusu
2007	218.463
2008	216.248
2009	218.564
2010	227.610
2011	219.728
2012	225.145
2013	230.251
2014	231.333
2015	236.978
2016	242.347
2017	244.453
2018	248.014
2019	248.458
2020	243.614
2021	249.287
2022	252.058
2023	255.242
2024	250.478

Şekil 8. TÜİK verilerine göre 2007-2024 yılları arasında Karabük ili toplam nüfusu.
(<https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr>)

Şekil 9. TÜİK verilerine göre 2007-2024 yılları arasında Karabük ili net göç hızı. (<https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr>)

3.4. Cumhuriyetin İlanından Günümüze Karabük'te Kent Planlaması

Bu bölümde Karabük kentinin imar ve planlama sürecindeki önemli dönüm noktalarını ve gelişmelerini yansıtan planlar ve kentin geçirdiği önemli morfolojik değişimler, kronolojik olarak sıralanmıştır.

- 1937 – Demir Çelik Fabrikasının Kuruluşu

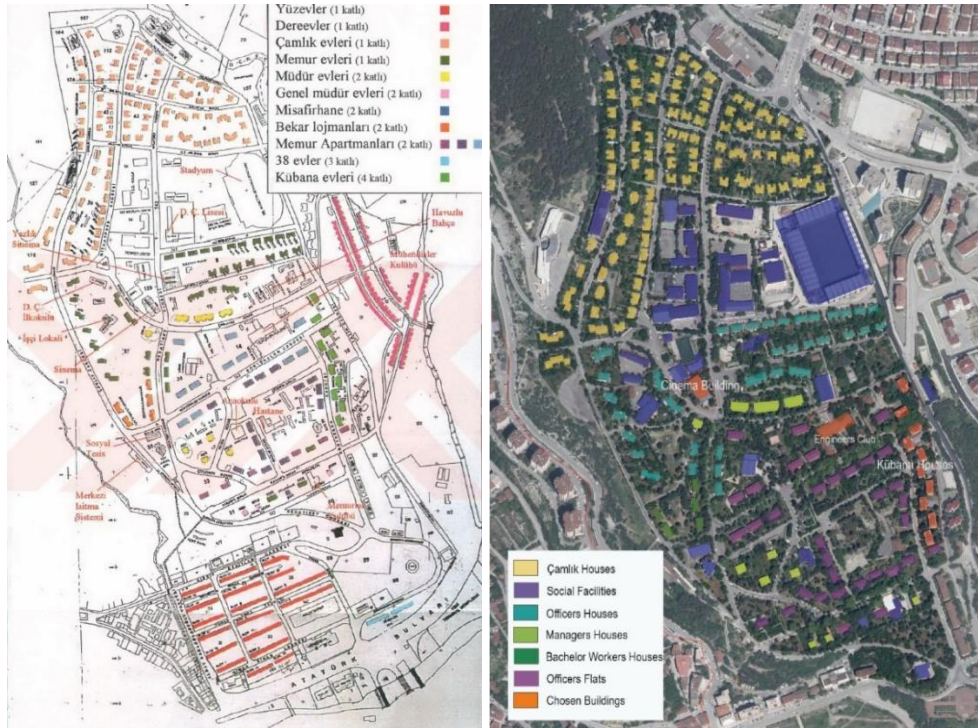
1937 yılına dek Karabük, Safranbolu'ya bağlı bir yerleşim yeri olarak, 13 haneli Öğlebeli Köyü'nden ibaretti.

- 1938 Planı (Henri Prost) – Yenişehir Mahallesi

Karabük'ün bir sanayi şehri olarak büyümesini sağlamak amacıyla, şehrin bilinen ilk imar planı, Fransız şehir planlamacı Henri Prost'a çizdirilmiştir. Prost'un Yenişehir mahallesine dair çizdiği mevki planı, bir sel sonucu kaybedilmiştir (Çabuk vd, 2016, 24). Mevcut belgenin olmamasından dolayı, planın hangi mimar tarafından çizildiğinin bilinemeyeceğine dair görüşler de mevcuttur (Nartkaya, 2024, 9).

Şekil 10. Günümüzde fabrika alanı ve Yenisehir mahallesinin ilişkisini gösteren hava fotoğrafı (Nartkaya ve Dinçer, 2024, 10).

Şekil 11. Karabük Yenisehir mahallesi yerleşim planı ve fonksiyon haritası (Öktem, 2004, 88; Nartkaya ve Dinçer, 2024, 14).

Yenişehir bir modernleşme süreci olarak ele alındığından, Osmanlı-Türk mimarii öğelerinden tamamen arındırılarak, modern, kübist bir mimaride tasarlanmış, 600'e yakın konut, bir hastane, bir sinema, ilk ve orta okul, spor kompleksleri ve çalışma mekanları bulundurmasına rağmen, herhangi bir dini fonksiyon için hiçbir yer ayrılmamış, çoğunluğu muhafazakar bir arka plandan gelen işçilerin ihtiyaç duyacağı bir cami yerleştirilmemiştir (Karatay, 2018, 59).

Yenişehir mevki, her ne kadar bazı kaynaklarda 'işçi yerleşimi' olarak geçse de, birçok kaynağa göre burada hiçbir zaman işçiler oturmamış, fabrikanın önde gelen mühendis ve yönetici gibi üst tabaka çalışanına hizmet vermiştir. Bu dönemde hızla büyüyen ve nüfusu artan kentin çok küçük bir bölümünü oluşturan Yenişehir dışındaki yerleşimler, her türlü planlamadan uzak, işçilerin kendi imkanlarıyla inşa ettikleri küçük evlerden oluşmaktadır (Karatay, 2018, 126).

- 1946 - 1/10000, 1/5000, 1/2000, 1/1000 ve 1/500 Ölçekli Halihazır Planı (Avni Par)
Karabük'ün halihazır planları, haritacı Avni Park tarafından 1/10000, 1/5000, 1/2000, 1/1000 ve 1/500 ölçeklerinde hazırlanmıştır.

Şekil 12. 1946 yılı Karabük 1/10.000 ölçekli halihazır planı (Çabuk vd, 2016, 26).

- 1948 - 1/2000, 1/1000 ve 1/500 Ölçekli Şehir Planları (Nezihe ve Pertev Taner)
Kentin giderek büyümesiyle doğan ihtiyaç sonucu, yerleşimi genişletmeyi ve düzenlemeyi hedefleyen 1/5000, 1/2000, 1/1000 ve 1/500 ölçeklerinde şehir planları, 1/100 ölçekte örnek konut projeleri planları, Nezihe ve Pertev Taner çifti tarafından hazırlanmıştır. Plan yaklaşık 6 km² alanı kapsamaktadır.

- 1953 - Zonguldak'a Bağlanma

1953 yılında Karabük, Zonguldak şehrine bağlı bir ilçe haline geldi (Özçağlar ve Gökmen, 2022, 36). 1950-1965 yılları arasında kent hızla göç almaya devam etse de, kentte su, aydınlatma ve kanalizasyon gibi planlamaların ve altyapının henüz var olmadığı bilinmektedir (Karatay, 2018, 146).

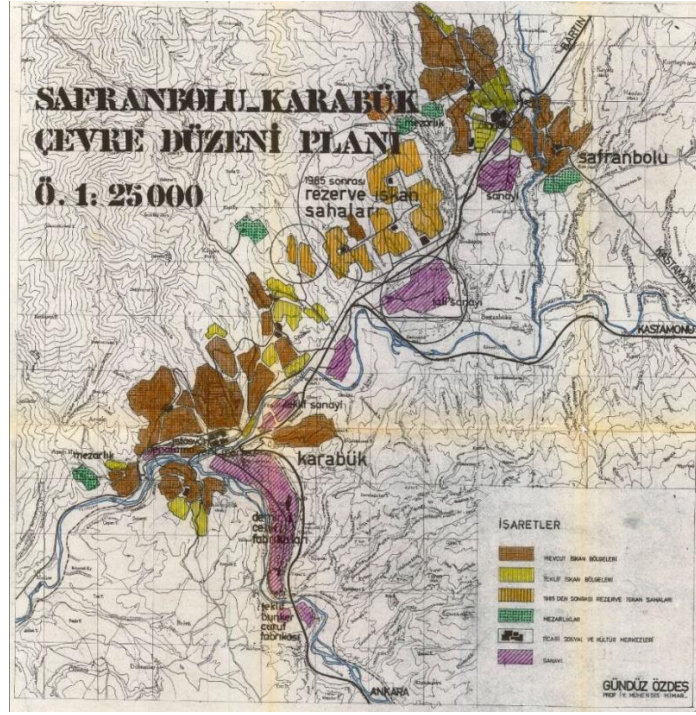

Şekil 13. 1948 yılı Karabük 1/5.000 ölçekli imar planı (Çabuk vd, 2016, 27).

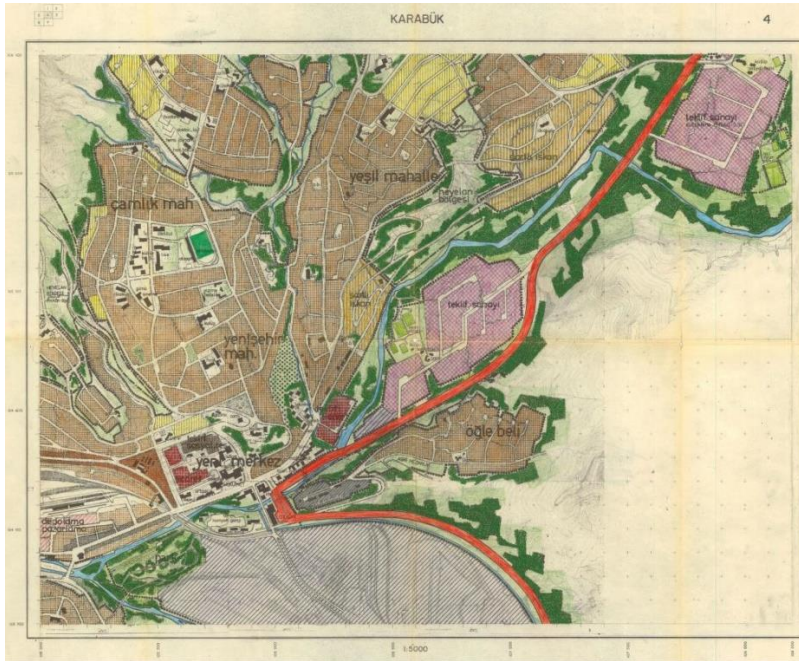
- 1968 - 1/25000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı, 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planları Ve 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planları (Gündüz Özdeş)

1960'lı yıllarda planlama anlayışında başlayan değişiklikler ile, Karabük ve Safranbolu'nun birlikte ele alındığı bir bütünleşik planlama yaklaşımı benimsenmiş, 1/25000 ölçekli çevre düzeni planı, 1/5000 ölçekli nazım imar planları ve 1/1000 ölçekli uygulama imar planları Gündüz Ökteş tarafından hazırlanmıştır (Çabuk vd, 2016, 31). Ancak planların uygulanması sürecinde beklenmeyen zorluklarla karşılaşmış, zamanla Gündüz Ökteş'in planı yetersiz kalmaya başlamıştır.

Fabrika-kent olarak bilinen Karabük'ün, özellikle 1970'lerden itibaren Safranbolu tarihi yerleşimi ile birleştiği görülmekte, ancak Safranbolu'nun hiçbir zaman Karabük gibi bir işçi kenti olarak tanımlanamadığı, bu nedenle Karabük ile Safranbolu'nun kentsel gelişim dinamiklerinin birbirinden ayrıldığı gözlenmektedir (Karatay, 2018, 13).

Şekil 14. 1968 yılı Karabük 1/25.000 ölçekli çevre düzeni planı (Çabuk vd, 2016, 34).

Şekil 15. 1968 yılı Karabük 1/5.000 ölçekli nazım imar planının 4. paftası (Çabuk vd, 2016, 35).

- 1981 - 1/5.000 Nazım İmar Planı (Baran İdil)

Karabük şehrinin tüm alanlarını kapsayan bir revizyon niteliğinde olan plan, Ugulamada beklenen başarıyı sağlayamamıştır.

Şekil 16. 1981 yılı Karabük 1/5.000 nazım imar planı (Çabuk vd, 2016, 36).

- 1988 - Şehir Planı (Ülkü Barlas)

Baran İdil'in planının yetersizliklerine bir cevap olarak hazırlanan plan, kentin yeni ihtiyaçlarına cevap vermeyi amaçlamıştır.

- 1995 - İl Olma

Zonguldak'a bağlı bir ilçe olan Karabük; Zonguldak ilinden Safranbolu, Eflani ve Yenice ilçeleri ile, Çankırı ilinden Ovacık ve Eskipazar ilçelerini barındıran bir il haline geldi. Osmanlı Dönemi'nden itibaren Safranboluya bağlı gelişen Karabük'ün kent merkezi haline gelerek Safranbolu'yu kendine bağlaması, kayda değer bir gelişmedir (Özçağlar ve Gökmen, 2022, 36).

- 1996 - Yenişehir Mahallesi Koruma Amaçlı İmar Planı (Güntürkün Bükülmez)

Güntürkün Bükülmez tarafından hazırlanan plan, Henri Prost tarafından 1938'de tasarlanan Yenişehir Mahallesi için Koruma Amaçlı İmar Planı özelliğindedir. Bu plan ile beraber Yenişehir mahallesi, kentsel sit alanı ilan edilmiştir (Nartkaya, 2024, 9).

- 2007 - Karabük Üniversitesi'nin Kurulması

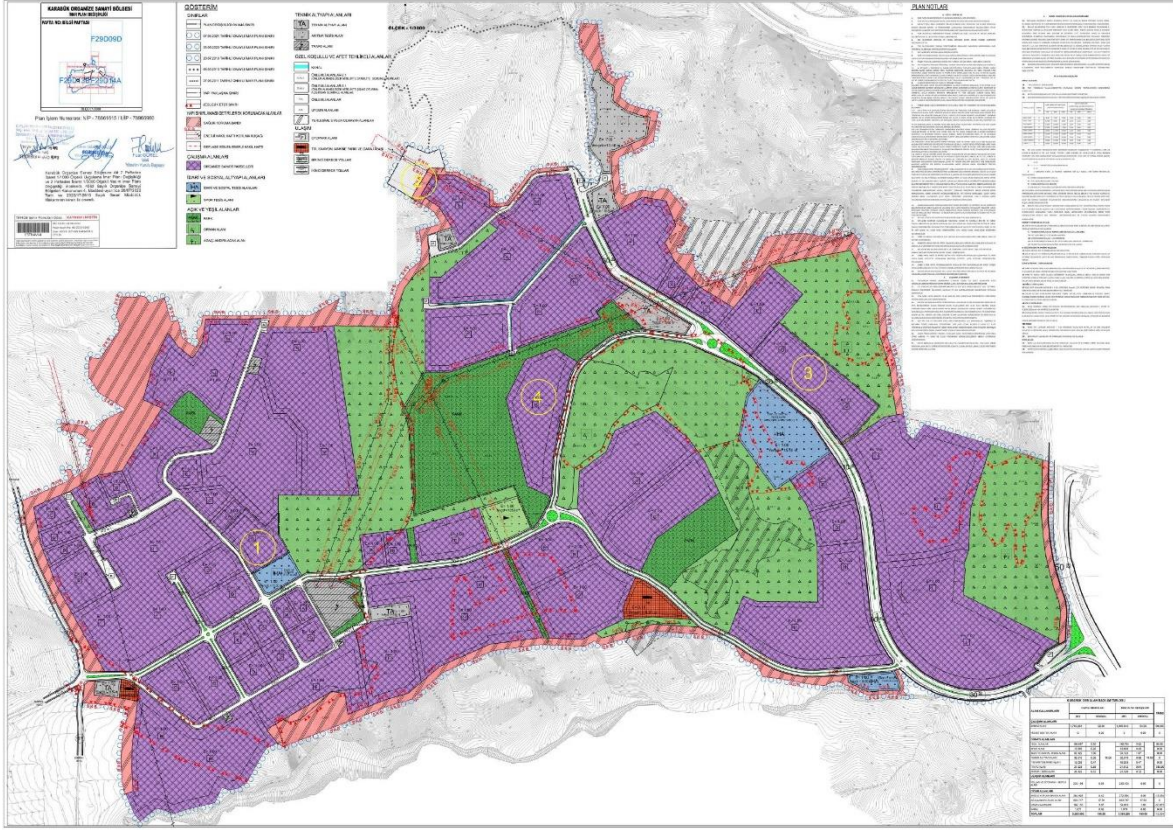
2007 yılında kurulan Karabük Üniversitesi, kuruluşunda yaklaşık 5.000 öğrenci barındırırken günümüzde 52.000 öğrenciye sahiptir (Karabük Üniversitesi Uluslararası Öğrenci Koordinatörlüğü, n.d.). Bu durum, tartışılmaz olarak üniversite çevresinde, barınma ihtiyacına, istihdam artışına ve kent yerleşiminin dikey-

yatay yönlere büyümesine neden olmuştur. Özellikle 100. Yıl Mahallesi'nde önemli fiziki ve sosyoekonomik değişimler gerçekleşmiştir (Oral vd., 2019).

100. Yıl Mahallesi, öncesinde tamamen buğday tarlası iken, 1984 yılında Karabük'ün dış kısımlarında kurulan ilk yeni yerleşimlerinden birisi haline gelmiştir. 1985-86 yıllarında mahallede site evler inşa edilmeye başlanmıştır. Karabük Üniversitesi'nin kuruluşundan önce 100. Yıl Mahallesi sınırlarında yaklaşık 200 bina ve 2.000 konut bulunurken, 2018 yılında 770 bina ve 8.000 konut bulunmaktadır (Oral vd., 2019, 115-120; Özçağlar ve Gökmen, 2022, 44-47).

Günümüzde Karabük Üniversitesi'nin Demir-Çelik yerleşkesi, Karabük merkez ilçesi sınırlarında, diğer kısmı ise Safranbolu ilçesi sınırlarındadır (Özçağlar ve Gökmen, 2022, 50-51).

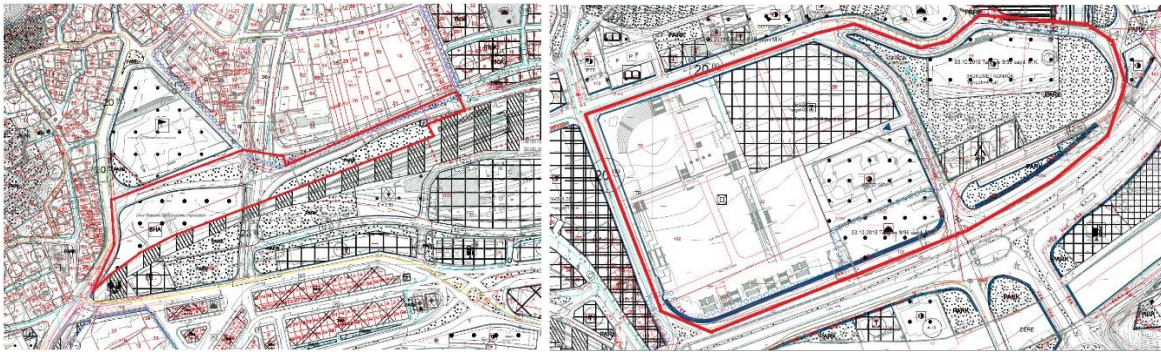
- 2009 - Zonguldak-Bartın-Karabük Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı
12/05/2009 onay tarihli Zonguldak-Bartın-Karabük Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı'nın F28-29-30 ve G-28-29-30 numaralı 6 paftası, Karabük ili sınırlarını kapsamaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2025).
- 2014 - Revizyon İmar Planı (İptal Edildi)
Karabük Belediyesi tarafından hazırlanan imar planı, kamu yararı, şehircilik ilkeleri ve planlama esasları bakımından hukuka aykırı bulunarak Mimarlar Odası Ankara Şubesi tarafından dava edilmiş ve dava sonucu iptal edilmiştir. Plan, dere yatağına çok katlı yapılaşma öneriyor, sosyal donatı alanlarını tanımlamıyor üst ölçekli planı dayanak almadan parçaçal bir yaklaşım benimsiyordu (Bayhan, 2014).
- 2015 - Karabük Kent Bütünü Revizyon ve İlave Nazım ve Uygulama İmar Planı
03.06.2015 tarihinde 1948 planına dayanarak tasdik edilen plandır (Karabük Belediye Başkanlığı, 2023, 12).
- 2022 - Organize Sanayi Bölgesi (OSB) 1/5000 Ölçekli Nazım Ve 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planı Değişikliği
Karabük Organize Sanayi Bölgesine ait uygulama imar planı değişikliği, 17/08/2022 tarihinde Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından onaylanmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2022).

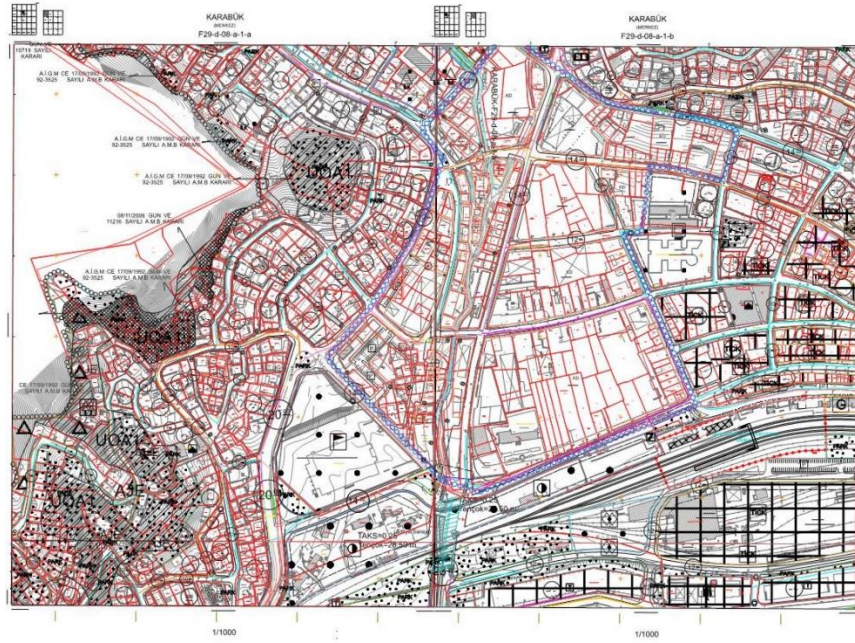
Şekil 17. Karabük Organize Sanayi Bölgesi (OSB) 1/3000 Ölçekli İmar Planı Değişikliği Bilgi Paftası (Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2022).

- 2023 Yenişehir, Ergenekon Ve Hürriyet Mahalleleri Muhtelif Parsellerde Yer Alan Millet Bahçesi Ve Adalet Sarayı Amaçlı 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı Değişikliği Ve 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planı Değişikliği

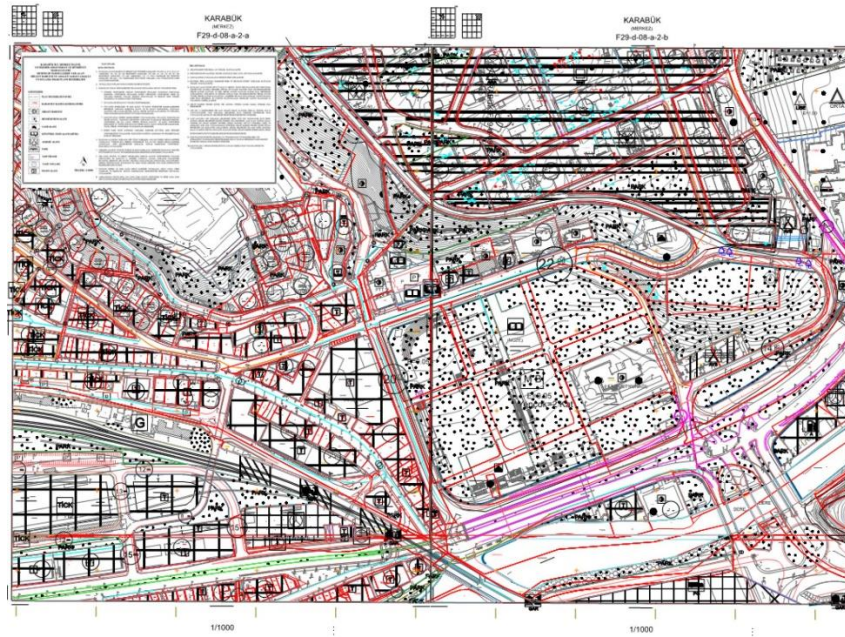
Karabük'ün Yenişehir, Ergenekon ve Hürriyet Mahalleleri'nde yer alan muhtelif parsellerde Millet Bahçesi ve Adalet Sarayı yapılması amacıyla 1/5000 ölçekli nazım imar planı ve 1/1000 ölçekli uygulama imar planı üzerinde değişiklikleri yapılmıştır. Raporda, planlamanan bölgeye ait onaylı 1/50 000 veya 1/ 25 000 ölçekli plan bulunmadığı belirtilmiştir (Karabük Belediye Başkanlığı, 2023, 11). Planlar, 1 Mart 2023 tarihinde askıya çıkarılmıştır.

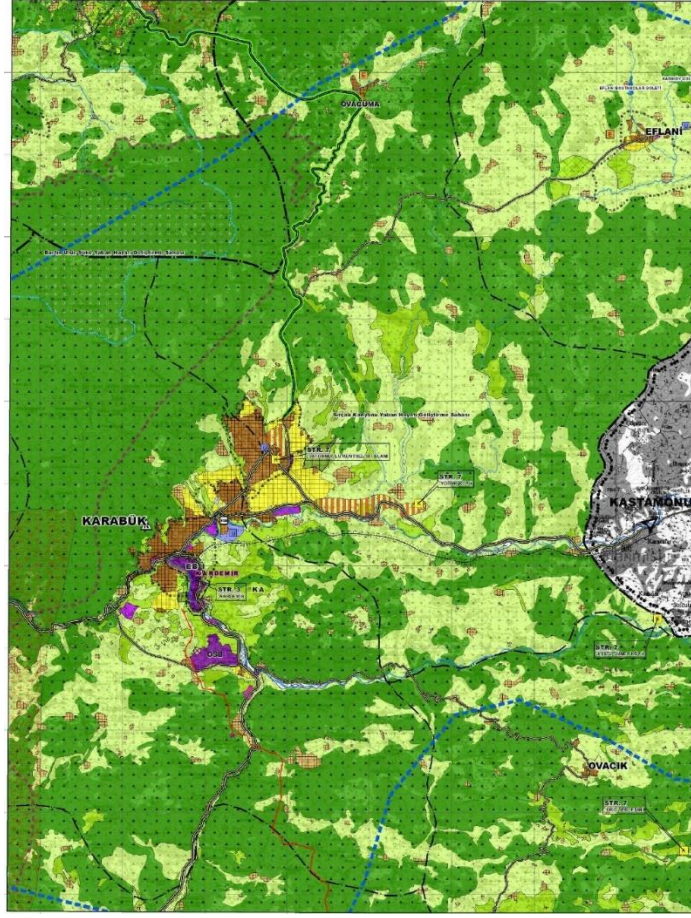
Şekil 18. Millet Bahçesi ve Adalet Sarayı 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı (Karabük Belediye Başkanlığı, 2023, 13).

Şekil 19. Millet Bahçesi 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı (Karabük Valiliği Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Müdürlüğü, 2023).

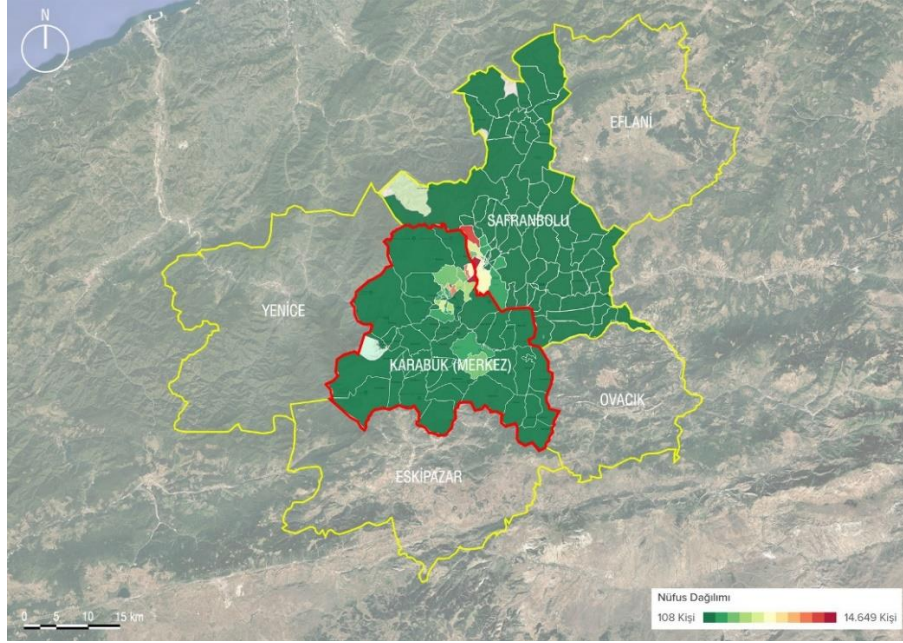
Şekil 20. Adalet Sarayı 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı (Karabük Valiliği Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Müdürlüğü, 2023).

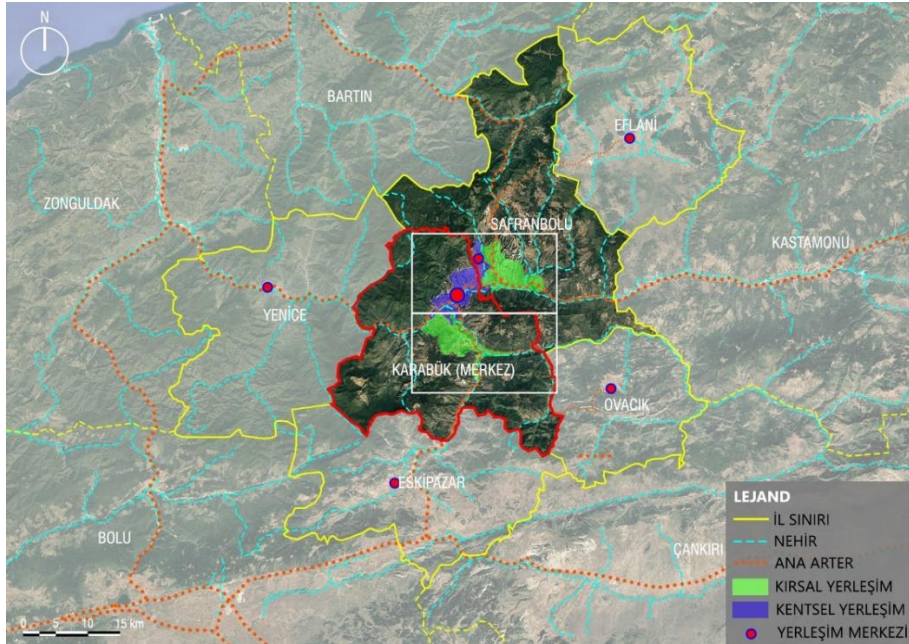
Şekil 22. 2025 yılı 1/100.000 Ölçekli Zonguldak-Bartın-Karabük Çevre Düzeni Planı (Türkiye Cumhuriyeti Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2025).

4. KARABÜK KENTİ GELİŞİMİNİN HAVA FOTOĞRAFLARI ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

Bu kısımda, Karabük kentinin 2005-2025 tarihleri arasında, kentsel yayılımını gözlemlemek amacıyla, kent merkezini oluşturan Merkez ve Safranbolu ilçelerinden kuzey-güney olmak üzere 2 adet inceleme sınırı belirlenmiş ve ilgili bölgelerin hava fotoğrafları, kronolojik olarak sıralanmıştır.

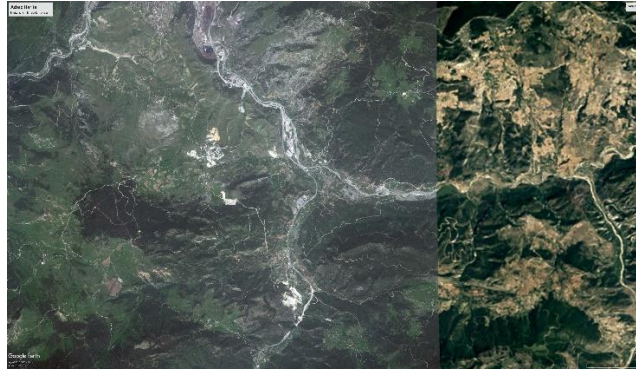
Şekil 24. Günümüz Karabük şehrinin kentsel dokusunu oluşturan Merkez ve Safranbolu ilçeleri ve nüfus yoğunlukları.

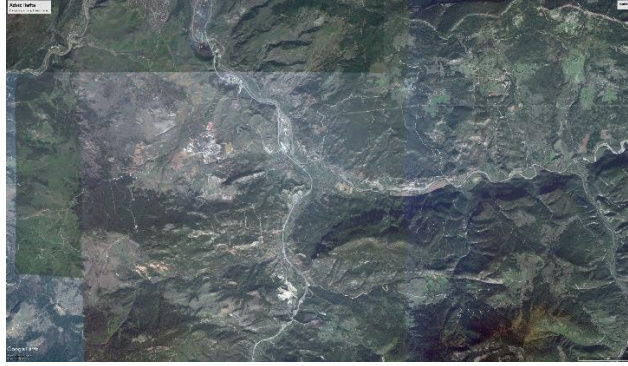
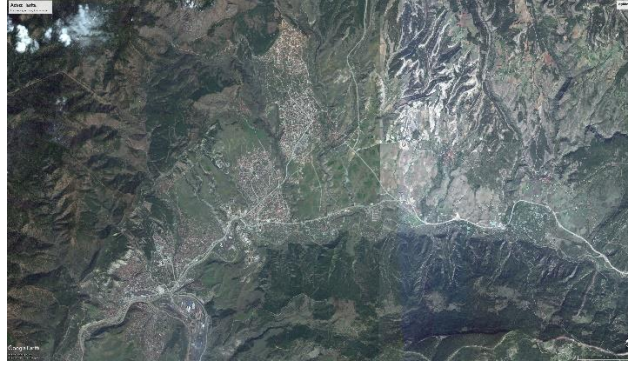
Şekil 25. Merkez ve Safranbolu ilçelerinde odaklanılan hava fotoğrafı sınırını gösteren analiz.

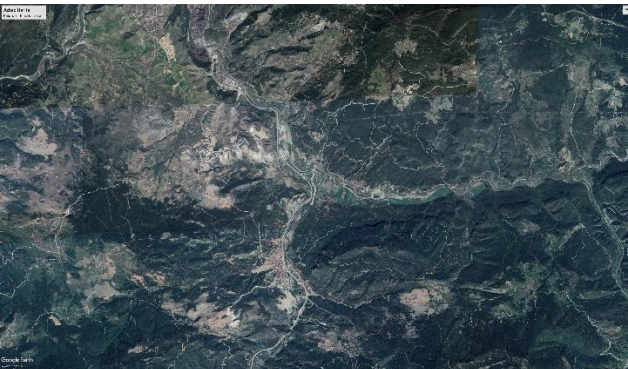
Şekil 26. 2005 Yılı kuzey ve güney alan hava fotoğrafı.

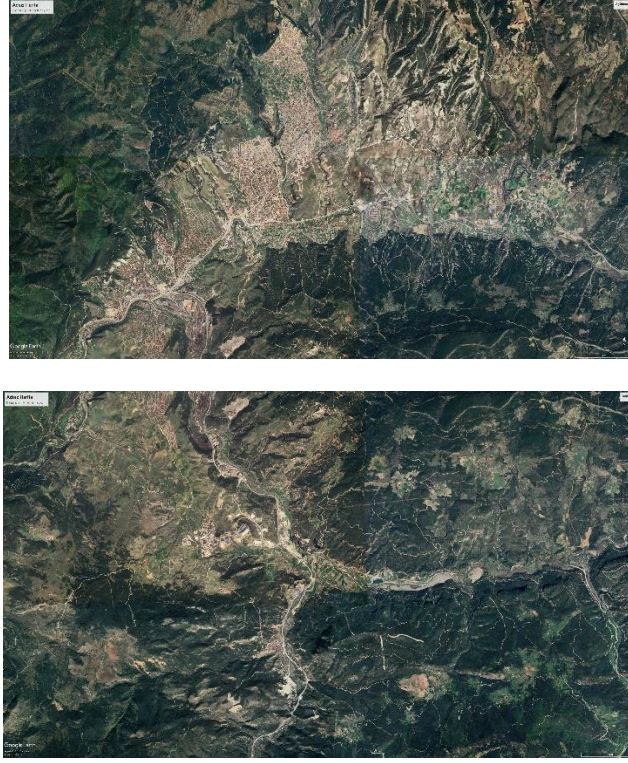
Şekil 27. 2010 Yılı kuzey ve güney alan hava fotoğrafı.

Şekil 28. 2015 Yılı güney alan hava fotoğrafı.

Şekil 29. 2020 Yılı güney alan hava fotoğrafı.

Şekil 30. 2025 Yılı güney alan hava fotoğrafı.

5. SONUÇLAR VE TARTIŞMALAR

Karabük kent merkezinin gelişiminde ve büyümesinde, kentin jeomorfolojik ve topoğrafik özellikleri önemli bir etken olmuştur (Oral vd., 2019, 113). Bir fabrika kenti olarak oluşmasında ise, Zonguldak kömür yataklarına ve Sivas demir madeni yataklarına yakın olması, denize ulaşılabilir mesafede ancak savunulabilecek kadar içeride olması, demiryolları üzerinde bulunması gibi etkenler rol oynamıştır (Karatay, 2018, 49). Ancak Karabük'ün bir fabrika-kent olarak tasarlanma sürecinde, hava kirliliğini ve çarpık kentleşmeyi önleyen adımların atılmaması, Karabük'ün vadi yapısı nedeniyle sık sık sel, heyelan gibi afetlere maruz kalması (Karatay, 2018, 50), sağlıklı bir kent oluşumunun önüne geçmiştir.

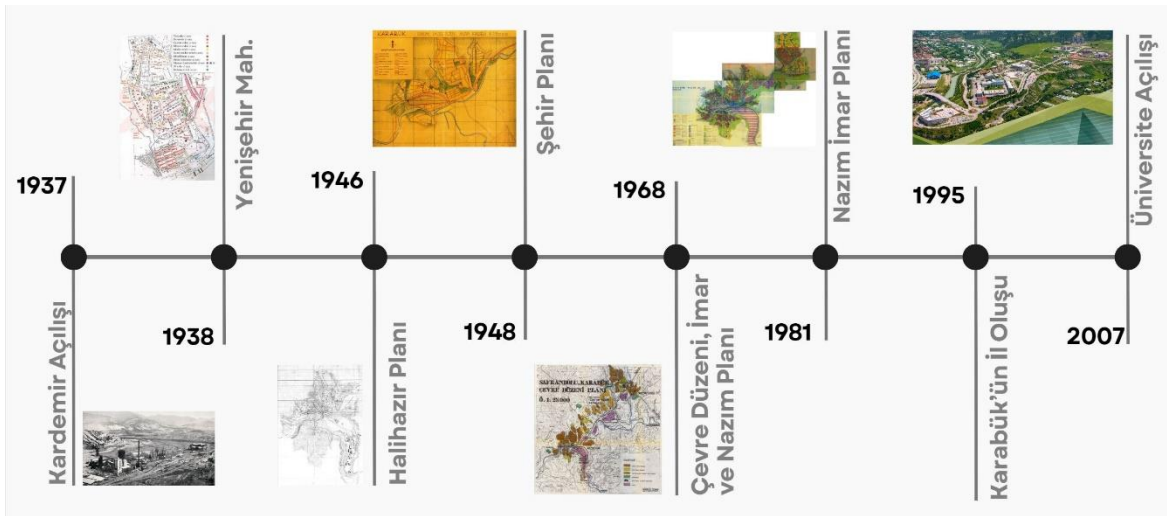
1937 yılına dek Karabük, Safranbolu'ya bağlı bir yerleşim yeri olarak, 13 haneli Öğlebeli Köyü'nden ibaretti. 1937 yılında Karabük Demir Çelik Fabrikası'nın kurulması, kentin oluşumu ve gelişimini sağlayan en önemli etken haline geldi. Göç eden fabrika işçileri için konut alanlarına duyulan ihtiyacın artması ile birlikte, planlı büyüme için çalışmalar yapılsa da gecekondulaşmanın önüne gecilememiştir. Kentin planlı büyümesini sağlamak amacıyla çevre düzeni, nazım imar planları ve uygulama imar planları hazırlanmıştır. Ancak mali ve teknik zorluklar, konut ihtiyacının beklenenden daha hızlı artması gibi nedenlerle, bu planların bir kısmı uygulamamamıştır (Özçağlar ve Gökmen, 2022, 36).

1968 yılı şehir planının Safranbolu'ya doğru büyüme önermesi sonucu, giderek Safranbolu ve Karabük Merkez ilçelerinin iç içe girdiğini, 100. Yıl Mahallesi, öncesinde tamamen buğday tarlası iken, 1984 yılında Karabük'ün dış kısımlarında kurulan ilk yeni yerleşimlerinden birisi haline geldiği, 2007'de Karabük

Üniversitesinin kurulmasıyla yerleşimin kuzeyinde ciddi konutlaşma yaşandığı, kentin belirli bölgelerinde sanayi bölgelerinin kurulduğu gözlenmektedir. Yeni hazırlanan planlarda önerilen sanayi odaklı büyüme ile, aktif yeşil alanlar endüstri bölgesi haline gelmiştir.

Günümüzde 52.000 öğrencisi olan Karabük Üniversitesi, üniversite çevresinde barınma ihtiyacına, istihdam artışına ve kent yerleşiminin dikey-yatay yönler büyümesine neden olmuştur. Özellikle 100. Yıl Mahallesi'nde önemli fiziki ve sosyoekonomik değişimler gerçekleşmiştir. Bu süreçte 100. Yıl Mahallesi bina ve konut artışının %400 olduğu bilinmektedir (Oral vd., 2019, 115-120; Özçağlar ve Gökmen, 2022, 44-47).

Geçmişten günümüze Karabük'ü şekillendiren ana etmenler, aşağıdaki zaman çizelgesinde özetlenmiştir:

Şekil.27 Karabük kent gelişimini etkileyen faktörler.

Cumhuriyetin kuruluşunda sanayi kenti, 2000'lerin başında ise üniversite kenti olarak dönüşümler geçiren Karabük, günümüzde estetik anlayıştan ve bütüncül yaklaşımdan uzak kent imgesi nedeniyle eleştirilere maruz kalmaktadır. Karabük'ün gelecekte çevresel, fiziki, sosyal, kültürel, ekonomik, ve estetik yönlerden, birçok farklı ölçekte sürdürülebilir gelişme planlanmasına ihtiyacı vardır.

Şekil.28 Karabük'ün 2021 yılına dair hava fotoğrafları (Yüksel, 2021).

6. KAYNAKÇA

Bayhan, B. (2014). Karabük Revizyon İmar Planı İptal Edildi. <https://www.arkitera.com/haber/karabuk-revizyon-imar-planı-iptal-edildi/>.

Çabuk, S., Demir, K. & Gökyer, E. (2016). Cumhuriyet'in yeni kenti Karabük'ün 1937 - 1988 dönemi mekânsal gelişimi ve şehir planları. Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(1), 20-39.

Karabük Belediye Başkanlığı (2023). Karabük İli, Merkez İlçesi, Yenişehir, Ergenekon Ve Hürriyet Mahalleleri Muhtelif Parsellerde Yer Alan Millet Bahçesi Ve Adalet Sarayı Amaçlı Uygulama İmar Planı Değişikliği Açıklama Raporu. <https://webdosya.csb.gov.tr/db/karabuk/duyurular/karabuk-ili--8230-76494-20230302102737.pdf>

Karabük Belediyesi (n.d.) Karabük Şehir Planı. https://www.karabuk.bel.tr/icerik.asp?i_id=53.

Karabük Belediyesi (n.d.) Mahallelerimiz. https://www.karabuk.bel.tr/icerik.asp?i_id=41.

Karabük Üniversitesi Uluslararası Öğrenci Koordinatörlüğü (n.d.) Üniversite. <https://iso.karabuk.edu.tr/icerikGoster.aspx?K=S&id=26&BA=index.aspx#:~:text=Bug%C3%BCn%2052%20bin%20%C3%B6%C4%9Frencisi%20olan,%C3%BC%20a%C5%9Fan%20idari%20personeli%20bulunmaktad%C4%B1r.>

Karabük Valiliği Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Müdürlüğü (2023). Karabük İli, Merkez İlçesi, Yenişehir, Ergenekon Ve Hürriyet Mahalleleri Muhtelif Parsellerde Yer Alan Millet Bahçesi Ve Adalet Sarayı Amaçlı 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı Değişikliği Ve 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planı Değişikliği. <https://karabuk.csb.gov.tr/karabuk-ili-merkez-ilcesi-yenisehir-ergenekon-ve-hurriyet-mahalleleri-muhtelif-parsellerde-yer-alan-millet-bahcesi-ve-adalet-sarayi-amacli-1-5000-olcekli-nazim-imar-planı-degisikligi-ve-1-1000-olcekli-uygulama-imar-planı-degisikligi-duyuru-438653>.

Karabük Valiliği Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Müdürlüğü (2024). Karabük Eskipazar Organize Sanayi Bölgesi (Osib) 1/5000 - 1/1000 Ölçekli İmar Planı Değişikliği. <https://karabuk.csb.gov.tr/karabuk-eskipazar-organize-sanayi-bolgesi-osib-1-5000-1-1000-olcekli-imar-planı-degisikligi-duyuru-452604>.

Karatay, A. (2018). Demir Çelik Karabük: Bir İşçi Kentinin Hikayesi. İstanbul: İletişim.

- Kiper, M. (2013). Fabrikalar Kuran Fabrika: Kardemir ile Türkiye Demir Çelik Sektörünün Öyküsü. *Metaller* 165, s. 22.
- Narıkaya, E., & Dinçer, A. E. (2024). Preservation of 20th-century residential areas and a proposal for Karabük yenişehir settlement. *MDPI Buildings*, 14 (2984), 1-30.
- Oral, M., Özdemir, Ü, & Ünlü, İ. (2019). Üniversiteye bağlı sosyomekânsal bir dönüşüm sahası: Karabük 100. Yıl mahallesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 24(41), 107-124.
- Öktem, S. (2004). Türkiye Cumhuriyeti'nde Modernleşme Hareketi: Karabük Demir Çelik Fabrikaları Yerleşim Örneği. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi (2371). <https://polen.itu.edu.tr/items/e298073e-bf0e-409f-9b84-5bf288177a93>.
- Özçağlar, A. & Gökmen, Ö. (2022). Üniversite yerleşkelerinin konumu ve idari coğrafya özellikleri bakımından benzeşen iki il ve ilçe merkezi: Karabük-Safranbolu, Niğde-Bor. *Avrasya Beşeri Bilm Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 33-57.
- Öztürk, Ö. (2018, 6 Ocak). Karabük. URL: <https://ozhanozturk.com/2018/01/06/karabuk/>.
- Sarıköse, B. (2020). Köyden şehre: Karabük'ün kuruluşu ve şehirleşme süreci. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (5), 57-83.
- Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı Haritalar Genel Müdürlüğü (2025). Karabük Fiziki İl Haritası. <https://www.harita.gov.tr/uploads/files/products/karabuk-fiziki-il-haritasi-1398.pdf>.
- Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı Haritalar Genel Müdürlüğü (2025). Karabük Mülk İdare İl Haritası. <https://www.harita.gov.tr/uploads/files/products/karabuk-mulk-idare-il-haritasi-1399.pdf>.
- Türkiye Cumhuriyeti Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2025). 1/100.000 Ölçekli Zonguldak-Bartın-Karabük Çevre Düzeni Planı Plan Değişikliği. <https://webdosya.csb.gov.tr/db/karabuk/duyurular/plan-paftasi-20250424131623.pdf>.
- Türkiye Cumhuriyeti Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2025, 9 Nisan). Zonguldak - Bartın - Karabük Planlama Bölgesi. <https://mpgm.csb.gov.tr/zonguldak---bartin---karabuk-planlama-bolgesi-i-82195>.
- Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2022). Karabük OSB Uygulama İmar Planı Değişikliği Onayı. <https://www.sanayi.gov.tr/medya/duyurular/karabuk-osb-uygulama-imar-plani-degisikligi-onayi>
- Yetiş, R., Turcan, Y. & Dinçer, A. E. (2018). Safranbolu Kent Formunun Tarihsel Serüveni ve Morfolojik İncelemesi [Tam metin]. II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu, "DeğişKent" Değişen Kent, Mekân ve Biçim, İstanbul, Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı. ISBN: 978-605-80820-1-4
- Yüksel, Ş. (2021) Karabük Merkez Drone Görüntüleri. (Youtube Videosu). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=FNSqofSmGWI>.